

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА

(мастер рад)

Ментор

Проф. др Милош Прица

Студент

Нина Кривокапић

Број индекса: М016/22-УП

Ниш, 2023. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
I ДРЖАВЉАНСТВО КАО ПРАВНИ ИНСТИТУТ	6
1.1. Појам, карактеристике и значај држављанства	6
1.2. Основи стицања и престанка држављанства	10
II ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ ПОРЕЦИМА	12
2.1. Стицање држављанства Европске Уније	12
2.2. Поступак стицања држављанства у изабраним европским правним порецима	14
III ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ДРЖАВАМА НА ПОДРУЧЈУ БИВШЕ СФРЈ	19
3.1. Поступак стицања држављанства у праву Црне Горе	19
3.2. Поступак стицања држављанства у праву Хрватске	21
3.3. Поступак стицања држављанства у праву Босне и Херцеговине.....	24
3.4. Поступак стицања држављанства у праву Словеније.....	29
3.5. Поступак стицања држављанства у праву Македоније.....	32
IV ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	34
4.1. Поступак стицања држављанства пријемом.....	37
4.2. Поступак стицања држављанства према другим основима	39
4.2.1. Стицање држављанства пореклом.....	39
4.2.2. Стицање држављанства рођењем	40
4.2.3. Стицање држављанства међународним уговорима	40
4.3. Однос између одредби Закона о општем управном поступку и Закона о држављанству	42
ЗАКЉУЧАК.....	47
ЛИТЕРАТУРА.....	50

УВОД

Стицање држављанства је сложен процес који омогућава појединцима да постану пуноправни чланови одређене земље. У Републици Србији, поступак стицања држављанства је регулисан законодавством и пружа могућност и страним држављанима да постану грађани Србије. Овај поступак има значајне импликације за појединце, као што су приступ правима, привилегијама и одговорностима које носи држављанство.

Поступак стицања држављанства је суштински правни процес који омогућава особи да законито припадне одређеној држави и стекне права и обавезе која произилазе из тога држављанства. Ова процедура је значајна како за индивидуе тако и за државе, и има дубоке правне и друштвене импликације. Увод у ову тему изискује разматрање различитих аспеката, укључујући како се стицање држављанства регулише у контексту националних и међународних закона, како државе регулишу поступке стицања држављанства за стране грађане, и какве су последице ових поступака на индивидуе и друштво уопште.

Предмет овог рада ће најпре бити теоријско одређивање појма држављанства. Овај појам није лако дефинисати јер се оно односи на суверенитет и идентитет сваке државе па је стога тешко дефинисати заједничка обележја. Уз то, пажња ће се посветити и појму држављанства у упоредном праву.

Циљ овог мастер рада јесте утврђивање различитих поступака за стицање држављанства Републике Србије. Законодавац је прописао различите услове за пријем у држављанство Републике Србије, зависно о томе којој групи субјеката припада појединац који подноси захтев за пријем. Тако су једни услови прописани за стицање држављанства пријемом када је реч о странцима, други када је реч о особи рођеној на територији Републике Србије, трећи када је реч о странцима у брачној заједници с држављанином Републике Србије. Разликују се и услови прописани за исељенике и њихове потомке, а посебан услов је предвиђен за странца чији би пријем у држављанство Републике Србије представљао интерес за Републику Србију. Странци свакако чине ону категорију субјеката од које се за пријем у држављанство Републике Србије највише захтева.

Из овако постављеног предмета и циља рада произлази и његов теоријски и практични значај. Ова тема је изузетно значајна из различитих аспеката, који укључују правну, друштвену и економску димензију.

Правни аспект: Процес стицања држављанства је комплексан и регулисан законима и правилницима. Правила која се односе на стицање држављанства Републике Србије имају велики утицај на права и обавезе особа које желе постати држављани Србије.

Друштвени аспект: Процес стицања држављанства може значити интеграцију странаца у друштво Републике Србије. Ова интеграција може донети различите друштвене добрости, укључујући културну разноликост, нове перспективе и идеје, те подстакнути међукултурни дијалог.

Економски аспект: Особе које стекну држављанство Републике Србије добијају могућност за приступ радном тржишту, образовању и здравственој заштити у земљи. Ово може довести до економског напретка, јер се нови држављани обично укључују у процес производње и потрошње.

Када се разматра тема поступка стицања држављанства, посебно је интересантно испитати случај Европске уније и бивших република СФРЈ. С обзиром на комплексну историју ових земаља и процесе који су довели до њихове актуелне конфигурације, поступак стицања држављанства у овим регионима представља изазов како за њихове грађане тако и за правне системе.

Поступак стицања држављанства је кључни процес који регулише правни статус индивидуе у одређеној држави. У контексту Европске уније (EU) и бивших република Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), ова тема добија додатну важност због дугогодишњих историјских и политичких промена које су обликовале статус држављанства у овим регионима.

У случају Европске уније, процес стицања држављанства представља важан аспект са политичким, економским и социјалним импликацијама, обзиром на слободу кретања коју EU пружа својим чланицама и могућности које она обезбеђује за стицање држављанства чланица. Такође, поступци стицања држављанства имају и културне и

идентитетске димензије, обзиром на разноврсност националности и етничких група у земљама чланицама ЕУ.

Када је у питању бивша СФРЈ, настале су нове државе на територијама некадашњих република, што је довело до комплексних питања о држављанству и правима грађана. Промене у режимима стицања држављанства, кроз законе који су настали након распада СФРЈ, донеле су са собом нова питања и спорове.

У овом контексту, истраживање поступка стицања држављанства у Европској унији и бившим републикама СФРЈ представља изазовно и актуелно подручје, обogaћено бројним факторима који обликују савремено друштво и динамику међународних односа. У следећим деловима истраживања, биће разматрани детаљи и предизвици ових поступака, као и њихове друштвене и правне последице.

У складу са Законом о држављанству Републике Србије, постоји неколико начина на које страни држављани могу стицати држављанство. Домаћи закон препознаје стицање држављанства на један од следећих начина:

- пореклом,
- рођењем,
- пријемом и
- путем међународних уговора.

Процес стицања држављанства у Републици Србији укључује подношење одређене документације, испуњавање услова, као и пролазак кроз административне поступке и евалуацију. Такође је важно напоменути да сваки захтев за стицање држављанства се разматра појединачно, те да је коначна одлука у надлежности надлежних органа.

Стицање држављанства у Републици Србији представља значајан корак за појединце који желе да се интегришу у друштво, остваре права грађана и допринесу развоју земље. То такође пружа могућност приступа бројним повластицама, као што су образовање, здравствена заштита, запошљавање, путовање и други друштвени бенефити које грађани Србије уживају.

I ДРЖАВЉАНСТВО КАО ПРАВНИ ИНСТИТУТ

1.1. Појам, карактеристике и значај држављанства

Историјски гледано, карактеристично језгро држављанства – барем у оквиру западне политичке традиције – било је поседовање формалног статуса чланства у политичком и правном ентитету и поседовање одређених врста права и обавеза у оквиру њега. Различите концепције нудиле су различите погледе на то који би критеријуми за чланство требали бити. Између осталих разматрали су се природа политичких и правних институција којима грађанин припада; садржај њихових права и дужности; и карактер норми и ставова потребних грађанима да би остварили и испунили ова грађанска права и обавезе. Међутим, одувек је постојао консензус да држављанство представља политички и правни артефакт који ствара услов грађанске једнакости међу онима који га поседују у погледу прерогатива и одговорности које оно даје и захтева.¹

Као што је Росок тврдио, основно схватање држављанства сеже у класична времена и развило се око два широка схватања држављанства која потичу из античке Грчке и царског Рима, а која су касније еволуирала у оно што је постало названо „републиканско“ и „републиканско-либерални“ концепт држављанства.²

Најјача веза између особе и државе је држављанство. Према становишту Врховног суда Сједињених Држава³ држављанство представља чланство у политичком друштву и подразумева обавезу оданости од стране члана и обавезу заштите од стране друштва. То су реципрочне обавезе које су међусобно искључиве. Под претпоставком да је примарни облик политичког друштва тренутно држава онда је држављанство пуноправно чланство те државе. Овакво чланство је легално по природи и укључује и хоризонтални и вертикални аспект. Хоризонтални аспект држављанства бави се тиме како и када особу треба сматрати пуноправним чланом државе. Бави се природом веза између грађана међу

¹ Belamy, R. (2014) Citizenship: Historical Development of. Доступно на: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/35878/Bellamy_Citizenship_history.pdf, [05.05.2023.]

² Pocock, J. G. A. (1995) 'The Ideal of Citizenship Since Classical Times', in R. Beiner, (ed.), *Theorizing Citizenship*, SUNY Press, 1995, pp. 29-52 Skinner, Q. (1998) *Liberty Before Liberalism*. Cambridge University Press, Cambridge

³ The Definition of Citizenship. Доступно на: https://brill.com/display/book/9789004479517/B9789004479517_s005.xml, [06.05.2023.]

собом, и између грађана и њихове државе. Испуњавање ових услова је предуслов за добијање држављанства. Правно, хоризонтални аспект држављанства се односи на права на добијање, задржавање или промену држављанства.

Вертикални аспект држављанства бави се правним последицама пуноправног члана државе. Грађанин има обавезе према својој држави које произилазе из његове опште дужности ка оданости. Када грађанин испуни своју обавезу верности, држава му дугује заштиту. Таква заштита има и унутрашње и спољашње или међународне аспекте. Унутрашњи аспект заштите односи се на дужност државе да заштити животе својих грађана од повреда и да својим грађанима да одређена права док се налазе на територији државе. Спољни аспект заштите намеће обавезу држави да својим грађанима пружи дипломатску заштиту од повреда које је проузроковала страна сила док бораве ван граница државе.

Држављанство има два основна аспекта - као израз суверености државе и као људско право. Оба ова елемента чине саставни део држављанства. У току историјског развоја, правни концепт држављанства се мењао од искључиве и неограничене суверености државе у односу на одлучивање о томе ко може бити њен држављанин, до ограничавања овог сувереног права међународним правом, односно нормама међународног права људских права. Овај утицај међународног права манифестује се кроз све веће посматрање држављанства као људског права, односно као права појединца да има држављанство, с циљем спречавања стања апатридије (бездржавности).

Држављанство је изузетно важно за сваку особу. То представља улазницу у посебан круг људи који имају посебну повезаност с државом којој припадају. Кроз држављанство се успоставља посебан однос између појединца и државе, омогућавајући му да ужива у најширем кругу права, укључујући грађанска, политичка, економска, социјална и културна права, али и обавезе. На пример, држављанин има право гласа на изборима, право на путну исправу и дипломатску заштиту, као и друга права која су резервирана само за држављане. Држављанство има и значајну улогу у приватно-правним односима који укључују елементе иностраности. Такође, држављанство је често важно у кривичном

и међународном кривичном праву када се одређује надлежност и у другим правним поступцима.⁴

Држављанство представља осетљиво питање које се односи на суверенитет и идентитет сваке државе. Оно игра значајну улогу у правном поретку сваке државе и стално се мења и усклађује како са међународним, тако и са унутрашњим правом.

Уједињене нације су имале велики утицај на развој права на држављанство. Они су 1948. године усвојили и прокламовали Универзалну декларацију о људским правима, у којој се истиче право сваког човека на држављанство. Ова декларација обавезује државе чланице УН-а да поштују ово право.

Ако неко питање у вези са људским правима, укључујући и право на држављанство, није регулисано међународним правом, постоји ризик да се ово право крши и злоупотребљава од стране унутрашњих правних система држава. Зато свака држава посебно одлучује о питањима држављанства, али је у обавези да усагласи своје законодавство са међународним документима.

Европска конвенција о држављанству из 1998. дефинише држављанство као правну везу између особе и државе која не указује на етничко порекло те особе.⁵ Опенхајмово међународно право објашњава да се „националност у смислу држављанства одређене државе не сме мешати са држављанством као припадност одређеној нацији у смислу расе.“⁶ Закључак из горе наведеног је да, у ствари, термину националност могу се приписати два потпуно различита значења. Први разматра етничко порекло, а други је сличан значењу која се даје држављанству.

Вајс (Weis) пише да „националност означава специфичан однос између појединца и државе, дајући међусобна права и дужности за разлику од односа странца према држави боравка.“⁷ Националност се може посматрати и као правна веза која као основу има друштвену чињеницу везаности, истинску повезаност постојања, интереса и осећања,

⁴Стојановић, Б., Ивановић, А. (2019) Право на држављанство као људско право – на примеру избеглица у Републици Србији, решења de lege de и lege ferenda. *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, Vol XXXVIII/2: 87-105.

⁵ Article 1 to the European Convention on Nationality, E.T.S. No. 166.

⁶ Oppenheim s International Law 857 (Robert Jennings & Arthur Watts eds., 9th ed. 1992).

⁷Weis, P. (1979) Nationality and Statelessness in International Law 4-5.

заједно са постојањем реципрочних права и дужности. Такве дефиниције националности говоре о хоризонталним и вертикалним аспектима које обухвата дефиниција држављанства. Ипак и поред тога, националност и држављанство остају различити појмови.⁸

Међутим, држављанство је више од односа између држава и њених становника. Такође се ради о односима између грађана и укључује одређене обавезе грађана једних према другима и према друштву. То би укључивало не само законске обавезе које намећу државе, већ и моралну обавезу да се учествује и доприноси заједничком животу заједнице. Грађани се такође сматрају наследницима и старатељима културе и природних богатстава земље.⁹

У Европској унији питање држављанства промовисање заштите права и интереса својих држављана има такође велики значај. Оснивање Европске уније су пратила правна питања која су утицала на становнике држава чланица, као и потенцијалне земље чланице као што је Србија. Централно питање је било каква је корист за појединце од чланства у Европској унији - да ли ће имати више права и привилегија, да ли ће њихов живот бити бољи, и коме ће припадати их држављанство.

Уведено је држављанство Европске уније први пут уговором о Европској унији, који је потписан 1992. године у Мастрихту. Ово држављанство додатно проширује права и слободе грађана Европске уније. Грађанима држава чланица Европске уније се пружа могућност да имају додатна права и привилегије које су повезане са чланством у Европској унији. Осим држављанства своје матичне државе, они такође поседују и држављанство Европске уније.

Држављанство Европске уније омогућава грађанима да уживају у правима као што су слобода кретања и пребивања у свим државама чланицама, право на гласање и кандидовање на изборима за Европски парламент и локалним изборима у земљама где

⁸The Definition of Citizenship. Доступно на: https://brill.com/display/book/9789004479517/B9789004479517_s005.xml, [06.05.2023.]

⁹ Citizenship. Доступно на: <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/keps106.pdf>, [07.05.2023.]

пребивају, конзуларна и дипломатска заштита, као и правна заштита од Европског суда правде.¹⁰

1.2. Основи стицања и престанка држављанства

Држављанство је правни статус који повезује појединца с одређеном државом или земљом. Основе стицања и престанка држављанства варирају од земље до земље и често су регулисане законима те земље. Уопштено, у наставку су наведени основи о стицању и престанку држављанства:

Стицање држављанства може се остварити следећим начинима:

1. Рођење: Већина људи стиче држављанство путем рођења у одређеној држави. Ово се назива "ius soli" или право територијалног рођења.
2. Потомство: Многе земље признају држављанство на основу потомства. То значи да ако су родитељи држављани одређене земље, њихова деца аутоматски добијају то држављанство без обзира на то где су рођена.
3. Брак: У неким случајевима, брак са држављанином одређене земље може омогућити стицање тог држављанства.
4. Натурализација: Ова процедура омогућава странцима да стекну држављанство земље у којој живе. Обично укључује одређене услове, као што су боравак у земљи током одређеног временског периода и испуњавање других законских захтева.

Престанак држављанства може наступити следећим начинима:

1. Добровољно одрицање: Грађани могу одлучити да се одрекну свог држављанства путем процеса који се назива одрицање. Ово обично захтева формални захтев и може бити подложно одређеним условима и порезима.
2. Губитак држављанства због преступа: У неким случајевима, држава може одузети држављанство особи ако је осуђена за озбиљне преступе или активности које су противне националним интересима.

¹⁰ Радивојевић, З. Кнежевић-Пређић, В. (2008). *Институције ЕУ*. Ниш, стр. 14.

3. Аутоматски губитак држављанства: У неким земљама, грађани могу аутоматски изгубити држављанство ако стекну држављанство друге земље иако то може зависити од закона те земље.

Важно је напоменути да процедура стицања и престанка држављанства варира од земље до земље.

ШПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ ПОРЕЦИМА

2.1. Стицање држављанства Европске Уније

Приступ статусу држављанства важан је предуслов за уживање права и привилегија, као што су миграцијска и политичка права, као и за развијање осећаја идентитета и припадности. Од успостављања држављанства Уније, сва лица која су држављани државе чланице ЕУ уживају статус држављанства ЕУ, што им даје низ додатних права и привилегија. Међутим, државе чланице задржавају пуну контролу над тим ко може бити признат као грађанин.

Иако су законска правила о стицању и губитку држављанства у државама чланицама ЕУ и даље прилично дивергентна, може се идентификовати низ кључних трендова и питања. Потреба за интеграцијом дугорочних имиграната натерала је земље ЕУ да измене своје законе о држављанству. Ово је често довело до тога да је држављанство постало либералније (смањење услова боравка и толерисање двојног држављанства) и рестриктивније (увођење клаузула о интеграцији и тестова држављанства). Пораст терористичких активности у ЕУ, које укључују грађане, подстакао је неколико држава чланица да ревидирају или поново активирају одредбе о држављанству које омогућавају одузимање држављанства.

Забринутост о интеграцији, оданости и припадности имиграната, као ио културним и економским последицама регионалне интеграције и глобализације су у срцу недавних дебата о држављанству у Европи. Као што показује малтешки случај држављанства инвеститора, питање приступа држављанству више није питање које се тиче само држава чланица. Спајање националног и држављанства ЕУ значи да државе чланице имају

одређену одговорност једна према другој када доносе одлуке о томе кога ће прихватити (или одбити) као грађане.¹¹

Држављанство је сложен правни и друштвено-политички концепт са три главне компоненте¹²:

- правни статус,
- права и обавезе, и
- национални идентитет.

Прво, држављанство описује правну везу између особе и државе. Моћ да се регулише држављанство је суштински и искључиви атрибут државног суверенитета, а међународно право намеће само неколико ограничења праву држава да регулишу држављанство, посебно у погледу забране апатридије и произвољног лишавања држављанства.

Друго, статус држављанства подразумева низ права и обавеза. Најважнија права из држављанства су право гласања и кандидовања на изборима, право на повратак у земљу држављанства и право на тражење дипломатске заштите у иностранству. Док одређени број земаља ЕУ грађанима трећих земаља даје политичка права на општинским изборима, политичка права на националним изборима остају привилегија резервисана за грађане.¹³ Гласање на изборима је обавезно за грађане Белгије, Кипра, Луксембурга и Грчке.¹⁴ Држављани ЕУ који бораве у другој држави чланици ЕУ имају право да гласају и буду кандидовани на изборима за Европски парламент.

Треће, држављанство се често повезује са националним идентитетом. Док је поседовање одређеног националног (или етничког) идентитета био предуслов за држављанство у прошлости, последњих пола века сведочио је постепеној либерализацији

¹¹ European Parliament (2018) Acquisition and loss of citizenship in EU Member States Key trends and issues. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI\(2018\)625116_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI(2018)625116_EN.pdf), [06.09.2023.]

¹² Bosniak, L. (2006) *The Citizen, and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. Princeton, стр. 45-51.

¹³ Arrighi, J. T., Bauböck, R., Collyer, M., Hutchison, D., Moraru, M., Khadar, L., Shaw, J. (2013) *Franchise and electoral participation of third country citizens residing in EU and of EU citizens residing in third countries*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament.

¹⁴ The Electoral Commission (2006) *Compulsory voting around the world*. European Parliament.

и раздвајању етничке припадности и држављанства.¹⁵ Међутим, питања о националном идентитету, држављанству и припадности поново су се вратила у центар пажње у контексту недавних дебата о имиграцији и интеграцији.¹⁶

2.2. Поступак стицања држављанства у изабраним европским правним порецима

Постоје два главна начина стицања држављанства:

- стицање држављанства по рођењу, било пореклом (*jussanguinis*), или
- рођењем на територији неке земље (*jussoli*); и
- стицање држављанства кроз различите поступке натурализације.

Огромна већина људи у Европи (и свету) стиче држављанство рођењем, најчешће путем *jus sanguinis*. Ниједна држава у ЕУ не даје аутоматско и безусловно држављанство деци рођеној на њиховој територији од страних држављана. Најчешћи услов за *jus soli* је да су родитељи требало да бораве у земљи одређено време пре рођења детета. Пет земаља ЕУ има таква правила условног *jus soli*. Минимални потребан родитељски боравак креће се од 3 до 10 година: 10 година у Белгији, 8 година у Немачкој, 3 године у Ирској и Португалу, а у Уједињеном Краљевству период који родитељима даје право на боравак у земљи. У седам земаља ЕУ деца рођена у земљи од страних држављана могу стећи држављанство по рођењу ако је бар један од њихових родитеља такође рођен у земљи (*double jus soli*). Стицање држављанства је аутоматско у Француској, Луксембургу, Холандији, Португалу и Шпанији, а условно у Белгији (пет година пре боравака за родитеље) и Грчкој (статус сталног боравака за родитеље). И Белгија и Португал имају правила условног *jus soli* и условног двоструког *jus soli*. Табела број 1 приказује најинклузивније правило *jus soli* које се примењује у свакој земљи ЕУ.

Додатно ограничење *jus soli* је забрана двојног држављанства. У Аустрији и Шпанији, деца страних држављана могу стећи држављанство путем *jus soli* само ако се одрекну другог страног држављанства стеченог рођењем. Немачка је имала слично

¹⁵Joppke, C. (2008) Comparative Citizenship: A Restrictive Turn in Europe? *Law & Ethics of Human Rights*, 2(1) стр. 1-41.

¹⁶Dumbrava, C. (2014) *Nationality, Citizenship and Ethno-Cultural Belonging: Preferential Membership Policies in Europe*, Palgrave Macmillan, стр. 124.

правило, али ово је измењено 2014. године, када је jus soli грађанима било дозвољено да добију немачко држављанство ако живе и похађају школу у земљи одређено време.

Табела бр. 1: Правила jus soli држављанства у Европској Унији

<i>Правило</i>	<i>Државе чланице</i>
Без jus soli	Аустрија, Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Данска, Естонија, Финска, Мађарска, Италија, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Шведска
Условни двоструки jus soli	Грчка
Аутоматски двоструки jus soli	Француска, Луксембург, Холандија, Шпанија
Условни jus soli	Белгија, Немачка, Ирска, Португал
Безусловни jus soli	/

Извор: Global Database on Modes of Acquisition of Citizenship, GLOBALCIT

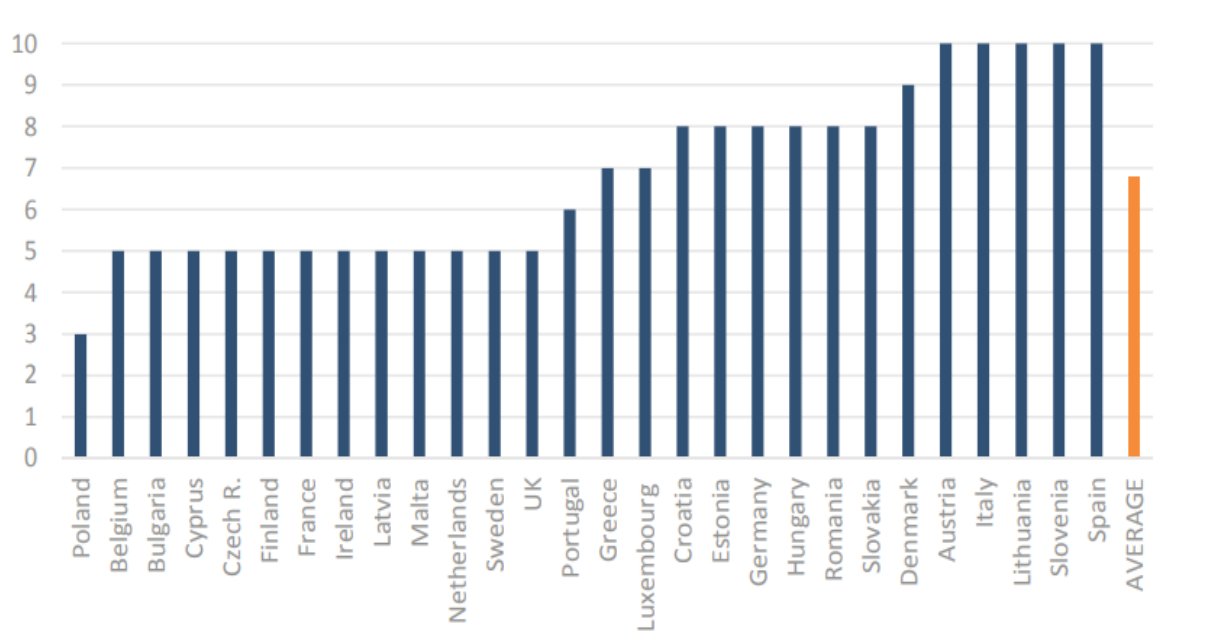
Деца непознатих родитеља у државама чланицама ЕУ, или иначе без држављанства по рођењу, су посебно осетљиве категорије лица, чији се приступ држављанству сматра људским правом које државе морају да поштују. То што деца рођена у некој земљи не стичу држављанство један је од главних узрока апатридије, чему се супротстављају релативно јаки међународни стандарди који штите угрожене. Конвенција Уједињених нација о смањењу апатридије из 1961. године (члан 1. и члан 3.) намеће обавезу земљи рођења да додели држављанство деци која иначе немају држављанство по рођењу, било аутоматски при рођењу или након подношења захтева. Европска конвенција о држављанству (ЕЦН) из 1997. (члан 6(2)) намеће обавезу држави рођења да даје држављанство малолетној деци која су рођена на њеној територији и која рођењем не стичу друго држављанство.

Неколико земаља ЕУ даје аутоматско држављанство деци која су рођена у земљи и иначе немају држављанство. Међутим, упадљиво је да закони о држављанству Кипра и Румуније не предвиђају никакво посебно правило у вези са овом категоријом угрожених особа. Формална заштита од апатридије је јача у случају деце која се налазе на територији

једне земље. Кипар је једина земља у ЕУ која нема законску одредбу која се бави стицањем држављанства за ову категорију лица.¹⁷

Законске одредбе које се односе на стицање држављанства након рођења на основу пребивалишта (натурализација) су генерално сложене и гломазне. Можемо разликовати обичну натурализацију – када је примарни основ стицања држављанства одређени период боравка у земљи, и посебну натурализацију – када се стицање држављанства заснива на другим факторима, као што су породичне везе, етно-културне везе или посебне прилоге. Минимални период боравка потребан за натурализацију у земљама ЕУ креће се од 3 до 10 година. Треба напоменути да је овај услов често квалификован, што значи да се само одређени типови боравка (стални, континуирани, итд.) могу рачунати у сврху натурализације.

Слика бр. 1: Минимални период боравка потребан за натурализацију у Европској Унији

Извор: Global Database on Modes of Acquisition of Citizenship, GLOBALCIT

¹⁷European Parliament (2018) Acquisition and loss of citizenship in EU Member States Key trends and issues. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI\(2018\)625116_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI(2018)625116_EN.pdf), [06.09.2023.]

Значајан тренд савременог држављанства је све већа толеранција двојног држављанства.¹⁸ Толеранција двојног држављанства је последица опште примене принципа родне равноправности у питањима држављанства, што генерише двојно држављанство за децу родитеља различитих држављанстава, и преиспитивања војних дужности и очекивања грађана у контексту ниских безбедносних ризика Западне Европе. Међутим, 24 европске земље настављају да обавезују кандидате за натурализацију да се одрекну било којег другог држављанства како би се натурализовали.

Табела бр. 2: Двојно држављанство и натурализација у Европској Унији

<i>Државе у којима је двојно држављанство дозвољено</i>	<i>Државе у којима двојно држављанство није дозвољено</i>
Белгија, Кипар, Финска, Француска, Грчка, Мађарска, Ирска, Италија, Луксембург, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка, Шведска, Велика Британија	Аустрија, Бугарска, Хрватска, Чешка, Данска, Естонија, Немачка, Летонија, Литванија, Холандија, Словенија, Шпанија

Извор: Global Database on Modes of Acquisition of Citizenship, GLOBALCIT

Већина закона о држављанству земаља ЕУ садржи одредбе које захтевају од подносилаца захтева за натурализацију да докажу да поседују одређено знање (знање језика, познавање устава и земље), поседују доказе о одговарајућем понашању (кривичне и радне евиденције), или показују одређене склоности и опредељења (спремност за интеграцију, лојалност).

Стандардизовани тестови за процену знања кандидата о земљи, њеним правним и уставни систем, као и општији ставови и погледи на кључна културна питања користе се у половини држава чланица ЕУ. Међутим, поступак процене знања може се разликовати у одређеним земљама, у зависности од околности подносиоца захтева.

Ситуација признатих избеглица је посебно несигурна у погледу приступа држављанству. Конвенција Уједињених нација о статусу избеглица из 1951. (члан 34) и Европска конвенција о држављанству (члан 6(4) у вези са чланом 16) обавезују државе да

¹⁸Vink, M.P., G.-R. de Groot and C. Luk.(2016) *MACIMIDE global dual citizenship database*. Maastricht University.

обезбеде посебне процедуре стицања или олакшану натурализацију за признате избеглице. Овај преференцијални третман треба да се односи и на лица без држављанства и лица са неутврђеним држављанством.¹⁹

¹⁹European Parliament (2018) Acquisition and loss of citizenship in EU Member States Key trends and issues. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI\(2018\)625116_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI(2018)625116_EN.pdf), [06.09.2023.]

III ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ДРЖАВАМА НА ПОДРУЧЈУ БИВШЕ СФРЈ

3.1. Поступак стицања држављанства у праву Црне Горе

Услови за добијање држављанства Црне Горе регулисани су Законом о црногорском држављанству који је ратификовала Скупштина 2008. године. Овај закон дозвољава четири случаја у којима се држављанство може добити²⁰:

- пореклом,
- рођењем на територији Црне Горе,
- пријемом,
- на основу међународних уговора и споразумима.

Док су држављанство по пореклу и рођењу најчешћи начини за добијање црногорског држављанства, једна од најновијих опција која је уведена је такозвано економско држављанство кроз претходно поменути Владин програм - Држављанство кроз улагање. Подносиоци захтева могу стећи држављанство улагањем у један од неколико пројеката развоја некретнина које је одобрила влада, укључујући куповину некретнина на обали у оквиру квалификованих пројеката са минималном вредношћу од 450.000 евра на југу земље. Међутим, један од основних услова за овај програм је предуслов да се докаже порекло инвестиционог новца и да лице има чист кривични досије. По испуњењу ових услова, пријаве се обрађују преко једног од посредника – три квалификоване агенције које именује влада, а затим их процењује представник владе.²¹

Чланом 5 Закона о црногорском држављанству уређују се услови за стицање држављанства црногорским пореклом. Ово може стећи дете чија су оба родитеља држављани Црне Горе у време рођења. Међутим, ако је само један родитељ црногорски држављанин, дете мора бити рођено у Црној Гори да би добило црногорско држављанство. Ако је дете рођено на територији друге државе, оно има право на

²⁰How to get Montenegro citizenship and passport – learn all about it. Доступно на: <https://www.portomontenegro.com/blog/how-to-get-montenegro-citizenship-and-passport/>, [08.09.2023.]

²¹Montenegrin Citizenship Law. Доступно на: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5780.html>, [08.09.2023.]

црногорско држављанство ако је један од његових родитеља црногорски држављанин у тренутку рођења детета, а други непознат или без држављанства.

Члан 6 разматра неке посебне случајеве као што је усвојење итд. Ако су родитељи детета непознати, а дете је рођено или затечено на територији Црне Горе, мораће да затраже црногорско држављанство пре него што наврши 18 година.

Што се пак пријема тиче постоји доста захтева које треба испунити. Црногорско држављанство се може добити ако²²:

- лице има више од 18 година,
- је лице отпуштено из држављанства друге државе,
- лице има законит и непрекидан боравак у Црној Гори 10 година,
- лице пре подношења захтева за држављанство има смештај и гарантовани извор прихода у Црној Гори који је довољан да обезбеди социјалну и материјалну сигурност,
- лице има чист кривични досије,
- лице има основно знање црногорског језика,
- је лице измирило све законске обавезе као што су порези пре подношења захтева.

Поред свих ових услова, држављанство се може добити и ако Влада Црне Горе призна рад лица у националном, економском, културном, спортском сектору, или у некој научној области као потенцијални интерес за земљу. Црногорски закон налаже законит и непрекидан боравак у Црној Гори најмање пет година са супружником, да би се поднео захтев за држављанство. Међутим, квалификовање је могуће и ако је лице у браку са црногорским држављанином најмање три године.

Процедура за тражење црногорског држављанства може изгледати компликовано али уз неколико изузетака и посебних случајева, добијање црногорског држављанства није

²²Montenegrin Citizenship Law. Доступно на: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5780.html>, [08.09.2023.]

посебно захтевна процедура. Да би се успешно поднела пријава, неходно је обезедити личне документе за себе и чланове породице, укључујући следеће²³:

- Образац захтева за држављанство;
- Оверена копија пасоша (оверена апостилом);
- Оригинал извода из матичне књиге рођених;
- Оригинал извода из матичне књиге венчаних;
- Полиса здравственог осигурања, важећа у Црној Гори;
- Лекарски налазо процени здравственог стања на заразне болести;
- Документ који доказује порекло средстава за инвестиције и накнаде.

Након подношења пријаве, званични државни агент оцењује и утврђује да ли је лице одговарајући кандидат за црногорско држављанство.²⁴

3.2. Поступак стицања држављанства у праву Хрватске

Особе које немају хрватско држављанство (страни држављани) могу поднети захтев за стицање хрватског држављанства. Лица које немају хрватско држављанство (страни држављани) могу поднети захтев за стицање хрватског држављанства и постати хрватски држављани натурализацијом ако испуњавају прописане условеу Закону о хрватском држављанству.²⁵

Хрватско држављанство може се стећи натурализацијом по следећим правним основама²⁶:

- по основу пребивалишта у Хрватској,
- по основу рођења у Хрватској,
- на основу брака или грађанске заједнице са хрватским држављанином,

²³How to get Montenegro citizenship and passport – learn all about it. Доступно на: <https://www.portomontenegro.com/blog/how-to-get-montenegro-citizenship-and-passport/>, [08.09.2023.]

²⁴Montenegrin Citizenship Law. Доступно на: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5780.html>, [08.09.2023.]

²⁵ Koska, V. (2015) *The evolution of the Croatian citizenship regime: from independence to EU integration*. University of Edinburgh, School of Law. The Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia (CITSEE). Доступно на: https://www.law.ed.ac.uk/sites/default/files/2020-02/325_theevolutionofthecroatiancitizenshipregimefromindependencetoEUintegration.pdf, [08.09.2023.]

²⁶Acquiring Croatian Citizenship. Доступно на: <https://gov.hr/en/acquiring-croatian-citizenship/460>, [08.09.2023.]

- по основу емиграције,
- на основу интереса Републике Хрватске,
- по основу припадности хрватском народу,
- по основу поновног стицања хрватског држављанства.

Малолетна деца могу стећи хрватско држављанство натурализацијом у следећим случајевима²⁷:

- ако оба родитеља стекну држављанство натурализацијом,
- ако само један родитељ стекне држављанство натурализацијом, а дете има пребивалиште у Хрватској и одобрен му је стални боравак,
- ако један од родитеља стекне држављанство натурализацијом у складу с чланом 11. ставком 1. или чланом 16. Закона о хрватском држављанству,
- ако само један родитељ стиче држављанство натурализацијом, други родитељ је лице без држављанства или непознатог држављанства, док дете живи у иностранству.

Послове око стицања хрватског држављанства натурализацијом води Министарство унутрашњих послова.

Захтев за стицање хрватског држављанства натурализацијом подноси се лично у локалној полицијској управи или полицијској станици према месту одобреног привременог или сталног боравка. Изузетно, у случају инвалида, пријаву може поднети њихов законски заступник или овлашћено лице. Ако подносиоцу захтева није одобрен привремени или стални боравак у Републици Хрватској, захтев за стицање хрватског држављанства натурализацијом подноси се преко надлежног дипломатског представништва или конзулата Републике Хрватске у иностранству.

Уз образац за пријаву прилажу се следећа пратећа документа:

- CV и мотивационо писмо за стицање хрватског држављанства,
- оверену копију важећег личног документа (пасош, идентификациони документ за странце) са јасно видљивом фотографијом,

²⁷Acquiring Croatian Citizenship. Доступно на: <https://gov.hr/en/acquiring-croatian-citizenship/460>, [08.09.2023.]

- доказ о статусу држављанства (уверење о држављанству, оверена копија важећег пасоша или личне карте),
- извод из матичне књиге рођених издат на стандардном обрасцу у складу са међународним уговорима и конвенцијама,
- извод из матичне књиге венчаних издат у последњих 6 месеци (за венчана лица). Ако се пријава подноси због склапања брака с хрватским држављанином, брак се уписује у матичну књигу венчаних у Републици Хрватској,
- доказ о неосуђиваности издат од стране надлежног страног органа државе чије држављанство подносилац има и у којој има пребивалиште, на изворном језику или уредно оверену копију са хрватским преводом, издат у последњих 6 месеци,
- сагласност подносиоца захтева за проверу аутентичности страних докумената који подржавају пријаву
- при подношењу захтева у Републици Хрватској управна такса се плаћа по пријему решења о стицању хрватског држављанства или решења о одбијању захтева,
- за подношење захтева у иностранству плаћа се конзуларна такса, која се плаћа по подношењу захтева.

Ако се захтев подноси и за малолетну децу, пратећа документа треба да садрже важећи документ којим се доказује идентитет детета (ако је у поседу детета), извод из матичне књиге рођених, доказ о држављанству детета и писану изјаву из матичне књиге рођених. Извод из матичне књиге рођених није потребан ако је рођење детета уписано у матичну књигу рођених у Републици Хрватској.²⁸

Особе које подносе захтеве за стицање хрватског држављанства по основу пребивалишта у Хрватској, не укључујући особе старије од 60 година, дужне су показати познавање хрватског језика и латиничног писма, хрватске културе и друштвене структуре Хрватске. Познавање хрватске културе и друштвене структуре демонстрира се путем упитника о разумевању хрватске културе и друштвене структуре који подносилац захтева

²⁸Acquiring Croatian Citizenship. Доступно на: <https://gov.hr/en/acquiring-croatian-citizenship/460>, [08.09.2023.]

испуњава самостално, без консултација пред полицијским службеником. Познавање хрватског језика и латинице доказује се одговарајућим доказима, који у неким случајевима могу укључивати и само подношење обрасца захтева за стицање хрватског држављанства путем натурализације (нпр. страни држављани који су имали статус избеглице у Републици Хрватској најмање десет година до дана подношења захтева за стицање хрватског држављанства или странци чије је пребивалиште на дан 08.10.1991. Република Хрватска и који су корисници програма повратника, обнове или стамбеног збрињавања).

3.3. Поступак стицања држављанства у праву Босне и Херцеговине

Босна и Херцеговина је једна од земаља са сложеним политичким системом. Састоји се од два ентитета: Републике Српске (РС) и Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ). Због тога грађани, истовремено и у сваком случају, осим држављанства Босне и Херцеговине, имају и држављанство једног од ентитета. Дакле, питање држављанства у земљи је уређено на државном и ентитетском нивоу, иако нема битних разлика у условима, начину и поступку стицања и губитка држављанства.

Устав Босне и Херцеговине предвиђа држављанство БиХ и држављанство ентитета. Сви грађани оба ентитета су, дакле, држављани Босне и Херцеговине. Надаље, Устав гарантује заштиту права на држављанство, могућност стицања двојног држављанства и заштиту свих држављана БиХ који живе у иностранству.

Устав Босне и Херцеговине је саставни део Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, познатог и као Дејтонски споразум, који је покренут 21. новембра 1995. и потписан 14. децембра 1995. године. Текст устава је садржан у Анексу 4 наведеног споразума.

Устав БиХ, у члану I, ст. 7, тачка (а) истиче да: "Ниједном лицу не може се произвољно одузети држављанство Босне и Херцеговине или ентитета или тако да остане без држављанства. Нико не може бити лишен држављанства Босне и Херцеговине или ентитета по било ком основу као што су пол, раса, боја коже, језик, религија, политичко

или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност са националном мањином, имовина, рођење или други статус."²⁹

Држављани Босне и Херцеговине могу имати држављанство друге државе, под условом да постоји билатерални споразум између Босне и Херцеговине и те државе који регулише ову материју. Држављанин Босне и Херцеговине у иностранству ужива заштиту Босне и Херцеговине.

Правна теорија разликује основне и допунске начине стицања држављанства. Први подразумева стицање држављанства у тренутку рођења, а други добијање држављанства током живота. Закон о држављанству Босне и Херцеговине³⁰ познаје два основна начина стицања држављанства – пореклом и рођењем на територији Босне и Херцеговине и три додатна начина – усвојењем, натурализацијом и међународним уговором. Исти услови за стицање држављанства прописани су законодавством ентитета.

Стицање држављанства по пореклу је један од два основна начина стицања држављанства, и то методом *ius sanguinis*. У пракси то значи да ће дете добити држављанство Босне и Херцеговине ако је испуњен било који од следећих услова:

- ако су оба родитеља у време рођења детета били држављани БиХ, без обзира на место рођења детета;
- ако је један од његових родитеља у тренутку рођења био држављанин БиХ, а дете је такође рођено на територији Босне и Херцеговине;
- ако је један од његових родитеља у тренутку рођења био држављанин БиХ, а дете је рођено у иностранству, ако би дете иначе остало без држављанства;
- ако је дете које је рођено у иностранству и чији је један од родитеља, у време његовог рођења, био држављанин Босне и Херцеговине, до своје 23. године живота било пријављено код надлежних органа Босне и Херцеговине.

²⁹Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет, стр. 21-22.

³⁰Law on Citizenship of Bosnia and Herzegovina (LCBiH), Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, No. 4/97, 13/99, 41/02, 6/03, 14/03, 82/05, 43/09, 76/09.

Стицање држављанства Босне и Херцеговине рођењем на њеној територији је други основни начин стицања држављанства, овога пута методом *ius soli*. Овај начин формиран је ван у циљу спречавања апатридије новорођенчади, што је у складу са Конвенцијом о правима детета и Конвенцијом о држављанству Савета Европе из 1997. године. Држављанство БиХ ће добити дете које је рођено или затечено на територији Босне и Херцеговине ако су му оба родитеља непозната или непознате националности или су без држављанства, или ако је дете без држављанства. Међутим, ако је такво дете до 14. године стекло држављанство друге државе, пореклом губи држављанство Босне и Херцеговине.

Према Закону о држављанству Босне и Херцеговине, стицање држављанства усвојењем је један од додатних начина за стицање држављанства. Дете које је усвојио држављанин БиХ може стећи држављанство БиХ ако су испуњени неки неопходни услови који се односе на узраст детета и врсту усвојења. Тако, држављанство БиХ стиче само дете које је млађе од 18 година и које је држављанин БиХ потпуно усвојио. Дете се уписује одмах по рођењу и има право од рођења на име, право да стекне држављанство и, колико је то могуће, право да зна и да се о њему старају његови родитељи. Међутим, Законом нису узете у обзир одредбе Породичног закона Републике Српске, Породичног закона Федерације БиХ и Породичног закона Брчко Дистрикта, које предвиђају да дете може бити потпуно усвојено тек са навршених година живота, пет у Републици Српској или до десете године у Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту. Дакле, стицање држављанства усвајањем могуће је само до наведеног узраста, а не пунолетности, како је наведено у Закону о држављанству Босне и Херцеговине. Јасно је да је ову одредбу потребно изменити како би се избегла колизија са одредбама Породичног закона које се односе на горњу границу старосне доби за заснивање пуног усвојења. Друго решење би било укидање захтева који се односе на врсту усвојења у Закону о држављанству Босне и Херцеговине, јер је делимично усвојење могуће до 18. године у целој земљи.³¹

Држављанство Босне и Херцеговине се може стећи обичном и тзв. поједностављеном натурализацијом. Први је доступан странцима под истим условима, док

³¹Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет, стр. 23.

је други резервисан за особе које су уско повезане са БиХ. "Ближа веза" се манифестује у виду брачне заједнице потенцијалног кандидата за држављанство БиХ са локалним држављанином, односом родитељ-дете потенцијалног кандидата за држављанство БиХ са локалним држављанином, претходно држављанство БиХ или било који други посебан однос на основу којег држава БиХ има важан интерес да некоме додели своје држављанство.

Када је у питању обична натурализација, странац може стећи држављанство БиХ ако испуњава следеће услове³²:

- има навршених 18 година;
- имао је пребивалиште на територији Босне и Херцеговине најмање осам година пре подношења захтева;
- говори један од језика конститутивних народа БиХ;
- није протеран из земље као мера безбедности коју је предузео орган чија је законитост утврђена Уставом и да је ова одлука и даље на снази;
- ако у периоду од осам година од пријаве није осуђиван на казну затвора у трајању дужем од три године за кривично дело са умишљајем;
- стицањем држављанства БиХ се одрекне или на други начин изгуби претходно држављанство, осим ако неким билатералним споразумом није другачије одређено. Одрицање или губитак претходног држављанства неће бити потребно ако то није могуће или разумно очекивати.

Кроз процес поједностављене натурализације, држављанство БиХ се може прво дати супружнику држављанина БиХ. Они такође морају испуњавати одређене услове, који су знатно блажи од оних предвиђених за обичну натурализацију. У сваком случају, супружник држављанина БиХ може стећи држављанство под следећим условима³³:

- брак је трајао најмање пет година пре подношења захтева и да је још у току у време подношења захтева;

³²Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет, стр. 27.

³³Исто.

- да се лице одрекне или на други начин изгуби претходно држављанство стицањем држављанства БиХ, осим ако је другачије решено неким билатералним споразумима или ако то није дозвољено или је неразумно очекивати;
- да је имао пребивалиште на територији Босне и Херцеговине, најмање три године непосредно пре подношења захтева.
- Држављанство Босне и Херцеговине поједностављеном натурализацијом могу стећи деца млађа од 18 година, чији је један од родитеља већ стекао држављанство Босне и Херцеговине.

Родитељ подноси захтев за држављанство у име свог малолетног детета, осим ако дете није старије од 14 година, у ком случају је потребна и његова сагласност. Исељеници који се враћају у Босну и Херцеговину, те прва и друга генерација њихових потомака који су се такође вратили у БиХ могу стећи држављанство БиХ под условима који су нешто опуштенији у односу на оне који су потребни за обичну натурализацију. Заправо, не морају испуњавати услов који се односи на стални боравак у земљи у протеклих осам година, као ни услов који се односи на одрицање или губитак претходног држављанства. Супружници повратника миграната у БиХ такође не морају испуњавати услов у погледу пребивалишта у БиХ, али само ако је брак трајао најмање пет година пре подношења захтева за држављанство Босне и Херцеговине и још траје, те ако се одрекне или на други начин изгуби претходно држављанство (осим ако је неоправдано очекивати или незаконито захтијевати дакле). Последњи случај поједностављене натурализације намењен је лицима чији упис у књигу држављана БиХ доноси посебну корист матичној држави. Лице тада не мора да испуњава услове предвиђене за обичну натурализацију у погледу старости, сталног боравака у БиХ и одрицања или губитка претходног држављанства. Иако Закон не прецизира на које се особе у оваквим случајевима односи, сматра се да је кључна ствар одличан углед појединих појединаца из света науке, културе и спорта.³⁴

³⁴Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет, стр. 29.

Недавно су владе закључиле међународне уговоре који регулишу двојно држављанство. Законом о држављанству Босне и Херцеговине предвиђена је могућност стицања држављанства међународним уговорима. У овом случају, одредбе Закона ће бити дерогиране. БиХ је за сада потписала споразуме о двојном држављанству са три земље: Хрватском, Србијом и Шведском.³⁵

3.4. Поступак стицања држављанства у праву Словеније

У Републици Словенији држављанска материја начелно је била регулисана чланом 12 Устава Републике Словеније и то тако што је уставотворац прописао да се држављанство Републике Словеније регулише законом, да би убрзо након доношења устава законодавац држављанску материју регулисао одредбама Закона о држављанству Републике Словеније. Наведени закон је првобитно обухватао укупно 48 чланова, међусобно груписаних у седам нормативних целина – глава.³⁶

Постоје три начина стицања словеначког држављанства рођењем: аутоматски, путем пријаве и усвајањем. Дете аутоматски стиче словеначко држављанство по рођењу³⁷:

- ако су му у тренутку рођења отац и мајка држављани Словеније;
- ако је у тренутку њиховог рођења један од родитеља држављанин Словеније, а дете је рођено у Словенији;
- ако је у тренутку њиховог рођења један од родитеља словеначки држављанин, а други родитељ непознат, непознате националности или без држављанства, а дете је рођено у иностранству.

Ако је дете рођено у Словенији, упис држављанства се врши по службеној дужности. Ако је дете рођено у иностранству, упис држављанства се врши по службеној дужности само ако постоји споразум са земљом рођења детета о реципрчном обавештењу о рођењу држављанина друге државе потписнице. Ако таква конвенција не

³⁵Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет, стр. 29.

³⁶Јовић, Р. (2018) *Управноправни аспекти држављанства у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини (са освртом и на друге бивше југословенске Републике)*. Београд: Правни факултет, стр. 148.

³⁷Citizenship. Доступно на: <https://www.gov.si/en/topics/citizenship/>, [12.09.2023.]

постоји или је држава не спроводи, држављанство детета се уписује на захтев родитеља. Не постоји рок за подношење таквог захтева.

Ако је дете рођено у иностранству, а само један од родитеља је словеначки држављанин (други је страни држављанин), дете може стећи словеначко држављанство само ако родитељи траже словеначко држављанство у његово име. Родитељи морају да поднесу захтев за словеначко држављанство у име свог детета пре него што дете наврши 18 година. Ако је особа пунолетна и рођена у иностранству, с тим да је један од родитеља словеначки држављанин, а други страни држављанин, а родитељи нису поднели захтев за словеначко држављанство у име свог детета до навршених 18 година, дотично лице може стећи словеначко држављанство ако изврши изјаву до 36 година да поднесе молбу за словеначко држављанство. Изјава о молби у име детета или одрасле особе подноси се словеначкој дипломатској или конзуларној канцеларији у иностранству, административној јединици или Министарству унутрашњих послова.

Физичко лице може стећи словеначко држављанство натурализацијом под условом да има стварно и континуирано боравиште у Словенији одређено време и под другим условима прописаним законом³⁸:

- да у Словенији живи најмање десет година, укључујући континуирани период од пет година боравка пре подношења захтева;
- да је у браку са словеначким држављанином најмање три године и стварно живи у Словенији непрекидно најмање годину дана пре подношења захтева;
- да су изгубили словеначко држављанство ослобађањем или одрицањем од њега, и да су стварно боравили у Словенији непрекидно најмање шест месеци пре подношења захтева;
- ако су словеначки исељеници или њихов потомак у директној линији до четвртог степена и стварно су боравили у Словенији непрекидно најмање годину дана пре подношења захтева;

³⁸Citizenship. Доступно на: <https://www.gov.si/en/topics/citizenship/>, [12.09.2023.]

- ако су у питању особе без држављанства и стварно су боравиле у Словенији као лице без држављанства у непрекидном периоду од пет година пре подношења захтева;
- да су добили статус избеглице и стварно су живели у Словенији непрекидно пет година пре подношења захтева;
- да су похађали и успешно завршили најмање студије високог образовања у Словенији и заправо живе у Словенији најмање седам година, укључујући континуирани период од најмање годину дана пре подношења пријаве;
- ако су рођени и од рођења бораве у Словенији;
- ако су малолетна лица са пребивалиштем у Словенији, а у њихово име молбу за словеначко држављанство подносе њихови родитељи који су стекли словеначко држављанство.

Постоји и процес ванредне натурализације, који омогућава особи да стекне словеначко држављанство ако је то у националном интересу у одређеној области друштвеног живота (академско/научно, економско, културно, национално или слично). За стицање ванредном натурализацијом важе мање строжији услови, јер појединац мора доказати да је у Словенији стварно боравио најмање годину дана и да има статус страног држављана. Корисник ванредне натурализације може задржати своје изворно држављанство.³⁹

У изузетним случајевима, појединац може стећи словеначко држављанство и без испуњења услова непрекидног борава у Словенији од годину дана и статуса страног држављана, ако је дао изузетан допринос развоју Словеније и јачању међународног угледа или профила земље. Разлоге за стицање ванредног натурализације утврђује Влада Словеније на основу мишљења надлежног ресорног органа. Словеначки исељеници или њихови потомци у директној линији до другог степена и припадници аутохтоне словеначке националне заједнице у словеначком говорном подручју преко границе који остварују право да буду део земље на националној основи нису дужни да испуњавају услове стални боравак у Словенији, загарантована средства за живот или измирење свих неизмирених пореских обавеза ако нису обвезници плаћања пореза у Словенији. У

³⁹Citizenship. Доступно на: <https://www.gov.si/en/topics/citizenship/>, [12.09.2023.]

поступку морају показати вишегодишњу личну активну везу са Словенијом и најмање пет година активног ангажмана у словеначким удружењима у иностранству или другим словеначким исељеничким, емигрантским или мањинским организацијама, или покажу да су ослобођени словеначког држављанства из разумљивих разлога и да поново аплицирају за словеначко држављанство. Уз пријаву морају бити приложене препоруке организација које потврђују њихову активну повезаност са Словенијом и доказ релевантних организација који потврђује најмање пет година активног учешћа. Ако је могуће, треба да приложе и званичне документе издате у иностранству из којих се види да су словеначке националности.⁴⁰

3.5. Поступак стицања држављанства у праву Македоније

Када је у питању Република Македонија, проблематика регулисања држављанских статуса грађана који су поседовали држављанство других република бивше Југославије била је нормирана у члану 26 став 3 Закона одржављанству Републике Македоније, којим је било прописано да држављанин друге републике бивше Југославије може стећи држављанство Републике Македоније, уколико у року од једне године од дана ступања на снагу овог закона поднесе захтев за стицање држављанства, под условом да је пунолетан, да у том моменту на територији Републике Македоније непрекидно борави најмање 15 година, те да има сталан извор средстава за живот. У конкретном случају, неспорним се указује мањкавост оваквог држављанског решења и то, како упогледу (кратког) једногодишњег рока за подношење захтева, тако и у погледу дужине пребивалишта, односно боравишта на територији Републике Македоније који је првобитно износио 15 година, што у корелацији са другим држављанским прописима земаља бивше Југославије представља и најстроже држављанско решење у погледу дужине пребивања на територији државе за чије се држављанство аплицира. С обзиром на велики број критика у јавности, законодавац је новелама из 2004. године изменио наведену одредбу закона, бришући као услов конкретну дужину непрекидног боравка на територији Републике Македоније (а регулишући наведени услов на начин да "до подношења захтева стално живи на територији Републике Македоније и да има праву и ефективну везу са Републиком Македонијом") те прописујући рок од две године за

⁴⁰Citizenship. Доступно на: <https://www.gov.si/en/topics/citizenship/>, [12.09.2023.]

подношење захтева за стицање македонског држављанства од момента ступања на снагу новелираног закона. На овакав начин, тј. почев од 2004. године, македонски законодавац је знатно либерализовао стицање македонског држављанства од стране држављана других република, што у корелацији са држављанским решењем да се од подносилаца захтева не тражи одрицање од држављанства других република нити се тражи испуњеност осталих услова у поступку стицања држављанства редовном натурализацијом. Македонски држављански пропис сврстава у групу закона који су по обиму и квалитету олакшавајућих околности за стицање држављанства од стране држављана других република бивше Југославије на вишем нивоу.⁴¹

⁴¹Јовић, Р. (2018) *Управноправни аспекти држављанства у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини (са освртом и на друге бивше југословенске Републике)*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 33.

IV ПОСТУПАК СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Дана 4. фебруара 2003. Савезна Република Југославија је престала да постоји, а настала је конфедерална државна заједница Србије и Црне горе. Према Уставној повељи, ресор унутрашњих послова био је подељен између државне заједнице и република (држава чланица).⁴³ Међутим, надлежност за питања држављанства била је у потпуности пренета на републичка министарства унутрашњих послова. Уставна повеља је утврдила држављанство државне заједнице и дефинисала да оно произилази из републичког држављанства. Оваква експлицитна супремација републичког држављанства била је у оштрој супротности са законом из 1996. године и први пут у историји Србије и Југославије је формално доминантно држављанство било републичко. Прилично збуњујући аспект новог држављанства везан је за питање континуитета са држављанством Савезне Републике Југославије.

Потпуним преношењем надлежности држављанства на републички ниво, Србија је први пут преузела пуну одговорност за регулисање свог држављанства. Иако је Државна заједница постојала још неколико година, Влада Србије је искористила своју нову надлежност да регулише држављанство као да је Република Србија суверена и независна држава. Ово је донекле било логично јер држављанство државне заједнице није имало практичну важност и није постојао формални услов за усклађивање са прописима о држављанству Црне Горе.⁴²

Дана 24.09.2007. године, Народна скупштина Републике Србије донела је Закон о изменама Закона о држављанству Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", бр. 90/07), који је ступио на снагу 09.10.2007. године. Овај закон регулише стицање и престанак држављанства Републике Србије, поновно стицање држављанства,

⁴² Rava, N. (2010) Serbia: Elusive Citizenship in an Elusive Nation-State. *Working paper, European Research Council*. University of Edinburgh, School of Law., стр. 58-67.

утврђивање држављанства, поступак стицања држављанства, надлежност, као и вођење евиденције о држављанству.⁴³

Законодавац је прописао различите услове за пријем у држављанство Републике Србије, зависно о томе којој групи субјеката припада појединац који подноси захтев за пријем. Тако су једни услови прописани за стицање држављанства пријемом када је реч о странцима, други када је реч о особи рођеној на територији Републике Србије, трећи када је реч о странцима у брачној заједници с држављанином Републике Србије. Разликују се и услови прописани за исељенике и њихове потомке, а посебан услов је предвиђен за странца чији би пријем у држављанство Републике Србије представљао интерес за Републику Србију. Странци свакако чине ону категорију субјеката од које се за пријем у држављанство Републике Србије највише захтева.

Закон о држављанству Републике Србије у члану 6 наводи четири начина стицања држављанства Србије:⁴⁴

- пореклом,
- рођењем на територији Републике Србије,
- пријемом и
- међународним уговорима.

Губитак или престанак држављанства настаје отпустом, одрицањем или дејством међународног уговора. Држављанство Републике Србије престаје даном достављања решења о ослобађање из држављанства, даном давања изјаве о одрицању у случају престанка држављанства одрицањем, или даном ратификације међународног уговора ако је обезбеђен реципроцитет.⁴⁵ Држављанин Србије може бити лишен држављанства отпуштањем (чл. 28) ако поднесе захтев за пуштање на слободу и ако испуњава следеће услове: да има више од осамнаест година, да је измирио све пореске и друге законске обавезе у Србији, да има уређене имовинско-правне обавезе из брачних односа и односа родитеља и деце у вези са лицима која живе у Србији, а против њих се не води кривични поступак за кривична дела која се гоне по службеној дужности у Србији (или је издржана

⁴³Службени гласник Републике Србије", бр. 90/07.

⁴⁴ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 6.

⁴⁵ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 37.

казна затвора), и има страно држављанство (или поседује доказе да ће оно бити стечено по изласку из држављанства Србије).

Ако лице које је ослобођено држављанства не стекне страно држављанство у року од годину дана, поништиће му се престанак држављанства Србије (чл. 32) ради спречавања апатридије. Све у свему, губитак држављанства захтевом се сматра слободним изражавањем сопствене воље грађанина и биће одобрен ако су сви услови истовремено испуњени.

Држављанин Републике Србије који поднесе захтев за отпуст из држављанства може истом молбом да захтева отпуст из држављанства за своју децу до навршене осамнаесте године живота (уз сагласност другог родитеља и детета ако је старије од четрнаест година.⁴⁶ Ако други родитељ одбије да да сагласност, уколико му је непознато пребивалиште или је лишен радне способности или родитељског права, захтев за отпуст детета из држављанства ће се прихватити ако, по мишљењу надлежног органа старатељства, је то у најбољем интересу детета. У случају потпуног усвајања, усвојеник може бити ослобођен држављанства до навршених осамнаест година живота ако захтев за отпуштање из држављанства подноси усвојилац који је странац или усвојилац који је поднео захтев за отпуштање из држављанства и ако су испуњени наведени услови. . Међутим, дете неће изгубити држављанство ако би то довело до апатридије.

Држављанство се може изгубити и одрицањем. Пунолетни држављанин који је рођен и живи у иностранству и има друго држављанство може да се одрекне држављанства Србије до 25. године живота.⁴⁷ (чл. 33). Ако је особа млађа од осамнаест година, држављанство се може изгубити само на захтев родитеља. Коначно, држављанство се може изгубити у случају да су документи или информације садржани у захтеву за пријем лажни или фалсификовани. Међутим, таква лица не губе држављанство ако би услед тога остала без држављанства. Министарство унутрашњих послова о овом питању одлучује у складу са чл. 45.

⁴⁶ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 40.

⁴⁷ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 33.

Држављанство Србије се може поново стицати. Право за реадмисију има лице ослобођено држављанства које је стекло страном држављанство и лице коме је држављанство Србије престало на захтев родитеља.

4.1. Поступак стицања држављанства пријемом

Држављанство Републике Србије може се стећи и пријемом. Закон о држављанству Републике Србије је прилично либералан у овом погледу и толерише двојно и више држављанстава. Потребни услови за стицање држављанства Србије пријемом су:

- да је особа старија од 18 година,
- да има отпуст из страног држављанства или да поднесе доказ да ће отпуст добити ако буде примљен у држављанство Републике Србије,
- да има боравак у Србији непрекидног у последње три године и
- давање писмене изјаве да подносилац захтева прихвата Републику Србију као своју државу.⁴⁸ (чл. 14).

Ова изјава, уз пријаву се доставља Министарству унутрашњих послова на стандардним обрасцима. Датум стицања држављанства пријемом је дан достављања управног решења о пријему од стране Министарства унутрашњих послова.⁴⁹

Услов из тачке 2. става 1. овог члана испуњен је ако је захтев поднело лице без држављанства или лице које пружи доказ да ће позакону земље чији је држављанин изгубити држављанство пријемом у држављанство Републике Србије. Ако страна држава не дозвољава отпуст из држављанства или за отпуст поставља услове које странац не може испунити, испуњеност услова из тачке 2. става 1. овог члана не тражи се ако подносилац захтева поднесе изјаву да се одриче страног држављанства у случају стицања држављанства Републике Србије. Одрицање или губитак ранијег држављанства неће се захтевати ако то није могуће или се не може разумно очекивати.

Два посебна поступка обезбеђују погодније начине за стицање држављанства. Прво, ако је подносилац захтева рођен на територији Србије, потребан број година

⁴⁸ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 14.

⁴⁹ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 25.

боравка је само две.⁵⁰ Дакле, дете рођено на територији Србије са страним држављанством и чији су родитељи странци може бити примљено у држављанство Србије после друге године или у било ком тренутку свог живота након две године непрекидног боравка. Друго, странцу који је најмање две године у браку са лицем са држављанством Србије потребно је само да пријави пребивалиште – без да испуњава услов од три године непрекидног боравка – да би стекао држављанство.⁵¹ Другим речима, супружнику лица са српским држављанством потребна је само писмена изјава, под условом да су она или он пријавили пребивалиште у Србији. Такође треба напоменути да држављанство може стећи и дете родитеља који су оба постали држављани Србије пријемом, ако је млађе од осамнаест година.⁵² Ако је само један родитељ постао држављанин Србије пријемом, дете (млађе од осамнаест година) може постати држављанин Србије ако тај родитељ поднесе захтев и ако на то пристане други родитељ (а дете старије од четрнаест година).

Посебан однос постоји и посебни критеријуми су предвиђени за странце чијиби пријем у држављанство Републике Србије представљао интерес за Републику Србију. Код ове категорије заправо испуњење било каквих услова није потребно, како за њих, тако и за брачне супружнике ових лица. О њиховом пријему у држављанство Републике Србије решењем одлучује Влада Републике Србије, на основу препоруке ресорног министарства и образложени предлог Министарства унутрашњих послова. Овај начин је, по својој правој природи изузетан, а у пракси рестриктивно примењиван законски основ.

Оваква изузетна могућност пријема у држављанство постојала је и у нашим ранијим законима о држављанству, и може се рећи да код нас представља традиционални институт. Министарство надлежно за унутрашње послове може одбити захтев за стицање држављанства Републике Србије пријемом или престанак држављанства Републике Србије, иако су испуњени услови прописани овим Законом, ако оцени да постоје разлози од интереса за Републику Србију због којих захтев за стицање или престанак држављанства треба одбити.⁵³

⁵⁰ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 16..

⁵¹ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 17.

⁵² Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 20.

⁵³ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 41.

Поред типичне процедуре за пријем у држављанство, постоје посебне, погодније могућности за четири категорије:⁵⁴

- 1) Емигранти и њихови супружници и потомци;
- 2) странци и њихови супружници ако је пријем у држављанство у интересу Србије;
- 3) Лица српске националности и етничке припадности без пребивалишта у Србији и лица друге нације, односно етничке заједнице [припадник другог народа или етничке заједнице] са територије Републике Србија без пребивалишта;

Лица са пребивалиштем у Србији рођена у бившој Југославији (СРФЈ) која су избегла, прогнана или присилно мигрирана [избегли, прогнани или расељени] из друге бивше југословенске републике.

4.2. Поступак стицања држављанства према другим основима

4.2.1. Стицање држављанства пореклом

Држављанство Републике Србије аутоматски стиче дете чија су оба родитеља, при рођењу, држављани Републике Србији или чији је један од родитеља, на дан рођења, држављанин и дете је рођено на територији Србије. Осим тога, дете постаје држављанин Србије када се роди у иностранству, а један од његових родитеља је држављанин Србије, а други је или непознат, непознатог држављанства или без држављанства. То значи да дете рођено од једног држављанина Србије чији други родитељ има држављанство друге државе не постаје аутоматски држављанин Србије. Међутим, то дете може постати држављанин ако његов родитељ који има држављанство Србије пријави дете у дипломатско-конзуларном представништву Србије до навршене осамнаесте године и поднесе захтев Министарству унутрашњих послова за упис детета у матичну књигу држављана.

Такође, дете рођено у иностранству, чији је један родитељ држављанин Републике Србије у тренутку рођења детета, стиче пореклом држављанство Србије ако би у супротном остало без држављанства, чак и ако нису испуњени претходни услови. Ако је дете старије од четрнаест година, оно мора да да сагласност.

⁵⁴ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 18-23.

Могућност стицања држављанства постоји и за лице старије од осамнаест година које је рођено у иностранству и чији је један од родитеља у време његовог рођења био држављанин Србије (а други страни држављанин) ако поднесе захтев за регистрацију као држављанина до 23 године. Сва наведена правила идентично важе и за усвојено дете-странца или усвојено дете без држављанства у случају потпуног усвојења, али у овом случају пријаву за упис подноси родитељ који је усвојио дете и који је држављанин Србије, или од самог усвојеника ако има од осамнаест до 23 године.⁵⁵

4.2.2. Стицање држављанства рођењем

Деца рођена или затечена на територији Републике Србије стичу држављанство рођењем ако су му оба родитеља непозната, непознатог држављанства или без држављанства, или ако је дете без држављанства.⁵⁶ (чл. 13). Ова деца могу престати да буду држављани ако се до навршене осамнаесте године живота утврди да оба родитеља имају страно држављанство, а на захтев родитеља (уз сагласност детета после четрнаесте године). Као што се може видети, закон нуди неколико различитих могућности за избегавање апатридије деце. Штавише, закон дозвољава двојно и вишеструко држављанство када се држављанство Србије стиче пореклом, или комбинацијом порекла и рођења на територији

4.2.3. Стицање држављанства међународним уговорима

Држављанство Републике Србије може се стећи на основу ратификованог међународног уговора, под условом узајамности. У случају Србије, која је правни наследник Савезне Републике Југославије, као и државне заједнице Србије и Црне Горе, примењује се Уговор о двојном држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине, односно Закон о потврђивању Уговора о двојном држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине.

Уговор о двојном држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине је међународни уговор којим се уређује могућност стицања двојног држављанства за грађане обе државе. Закон о потврђивању Уговора о двојном

⁵⁵ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 11.

⁵⁶ Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018, чл. 13.

држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине је закон којим се потврђује важност и примена овог уговора у Србији.

Ово значи да грађани Србије и Босне и Херцеговине могу стећи двојно држављанство, тј. бити држављани обе државе, ако испуњавају услове предвиђене овим уговором и законом.⁵⁷ Према том Уговору, држављанство државе уговорнице може се стећи под одређеним условима. Подносилац захтева мора бити пунолетан, мора имати пријављено пребивалиште најмање три године на територији Србије, односно најмање једну годину ако је у браку с држављанином те уговорне државе. Такође, не сме бити осуђен за казнена дела за која је прописана затворска казна дужа од три године, те му не сме бити изречена сигурносна мера протеривања странаца из државе уговорнице чије држављанство стиче у последње три године пре подношења захтева, или заштитна мера удаљавања странца с територије државе уговорнице чије држављанство стиче у последњој години пре подношења захтева. Из његовог понашања мора се моћи закључити да ће поштовати правни поредак државе уговорнице чије држављанство стиче. (Члан 1 Уговора о двојном држављанству између Босне и Херцеговине и Савезне Републике Југославије)

Дете млађе од 18 година може стећи држављанство друге државе уговорнице на захтев родитеља који стиче двојно држављанство према овом уговору, ако с тим родитељем борави на територији државе уговорнице чије држављанство стиче или борави у иностранству. Ако је дете старије од 14 година, потребна је и његова сагласност. (Члан 4 Уговора о двојном држављанству између Босне и Херцеговине и Савезне Републике Југославије). Важно је нагласити да уговор о двојном држављанству Република Србија има само са Босном и Херцеговином.⁵⁸

Оно што је врло важно за државе уговорнице јесте одредба којом је прописано да стицање другог држављанства неће бити условљено престанком претходног држављанства.

⁵⁷Уговор о двојном држављанству између СРЈ и БиХ „Сл. лист СР“, Међународни уговори број 2/03, 15. мај 2003. године.

⁵⁸ Каличанин, Ј. (2018) *СТИЦАЊЕ ДРЖАВЉАНСТВА ПРИЈЕМОМ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ*. Ниш: Правни факултет, мастер рад.

4.3. Однос између одредби Закона о општем управном поступку и Закона о држављанству

Однос између Закона о општем управном поступку и Закона о држављанству у Републици Србији има значајну улогу у регулисању и управљању поступком стицања, губитка и промене држављанства. Оба закона имају своје сфере примене и одређују процедуре и права која се односе на држављанство. У Републици Србији, Закон о држављанству и Закон о општем управном поступку имају блиски однос у контексту поступка стицања и губитка држављанства. Испод су наведене неке од основних аспеката односа између ова два закона:

- Примена Закона о држављанству: Закон о држављанству Републике Србије детаљно уређује услове и процедуре за стицање, губитак и промену држављанства. Он одређује ко има право да поднесе захтев за стицање држављанства, какви докази и услови су потребни, и како се поступа у случају одобрења или одбијања захтева.
- Примена Закона о општем управном поступку: Закон о општем управном поступку Републике Србије представља општи правни оквир за поступак пред органима власти и управе, укључујући и поступке везане за држављанство. Он утврђује правила која се односе на административни поступак, укључујући правила о обавештавању апликаната, право на жалбу, и заштиту права грађана у поступцима.
- Усаглашавање са принципима правде и правне сигурности: Одредбе оба закона треба да буду усаглашене са принципима правне сигурности, једнаких права, и заштите права грађана. Закон о општем управном поступку обезбеђује процесну заштиту и гаранције за апликанте у административним поступцима, укључујући и поступке везане за држављанство.
- Поступци примене оба закона: По питањима држављанства, органи власти и управе морају поступати у сугласности са оба закона. То укључује обавезу правилног обавештавања апликаната, адекватно процењивање услова и доказа, и омогућавање права на жалбу и правну заштиту у случају недоразумевања или спора.

Однос између Закона о општем управном поступку и Закона о држављанству у Републици Србији је тесан и комплементаран. Закон о општем управном поступку обезбеђује основне поступковне стандарде и процедуре, док Закон о држављанству одређује основе и услове за стицање држављанства. Ова два закона раде заједно како би се омогућило јасно и прозрочно вођење поступка стицања и губитка држављанства у складу са законским и правним нормама.

Посебни закони према Закону о општем управном поступку, као општем закону, могу бити примењени како у режиму правне подређености, тако и у режиму правне упућености. Ова разлика доводи до дистинкције између супсидијарне и сходне примене општег закона. У правној литератури, недостаје прецизно разматрање разлике између супсидијарне и сходне примене општег закона, што је резултирало ниским нивоом свести међу нашим правницима о овом питању. Професор Прица истиче да сходна примена није исто што и супсидијарна примена општег закона. Наиме, сходна примена подразумева примену општег закона у складу са природом односа између правила управног поступка и материје правног уређивања, док би супсидијарна примена значила примену општег закона у целости у свим питањима која нису регулисана посебним законом.⁵⁹

Један системски закон може бити у правном поретку у односу на други системски закон, према посебном закону и општем закону, само у режиму правне упућености или сродне примене. То значи да правни принципи утврђени системским законом у једној области правног система не могу бити изнад правних принципа утврђених системским законом у другој области правног система, што искључује могућност постојања правне подређености и супсидијарне примене једног системског закона у односу на други системски закон.

Пример за то нам пружа Закон о општем управном поступку („Сл. гласник РС“ бр. 18/2016), који може предвиђати само сходну примену одредби Закона о облигационим односима у вези с правним режимом управних уговора. Разлог упућивања на системски

⁵⁹ Прица, М. (2021) *Супсидијарна и сходна примена Закона о општем управном поступку*. Зборник радова Правног факултета у Нишу, стр. 99-100. Доступно на: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2021/0350-85012191097P.pdf>, [25.10.2023.]

закон о облигационим односима је попуњавање правних празнина у уређивању управних уговора као посебног правног института. Члан 26 важећег Закона о општем управном поступку у вези с управним уговорима предвиђа супсидијарну примену закона којим се уређују облигациони односи. Иако се не може са сигурношћу тврдити која је тачна интерпретација израза "супсидијарна примена" коју законодавац има на уму, према тумачењу професора Прице у овом раду, доноси се закључак да се одредбе Закона о облигационим односима не могу потпуно применити на режим управних уговора из Закона о општем управном поступку. Стога не би требало примењивати супсидијарну примену закона који регулише облигационе односе, већ би се требала применити сходна примена тог закона. Будући да Закон о општем управном поступку омогућава судску заштиту у управном спору у вези са управним уговорима, правна сврха је да се управни уговор развија као самосталан правни институт, под заштитом императивних законских одредби у различитим областима правног система, уз сходну примену Закона о облигационим односима. Наравно, на управном и грађанском правосуђу лежи задатак непосредног доктринарног дефинисања управног уговора као правног института, откривањем и дефинисањем типичних правних предмета и правних ситуација на раскрсници законодавног уређења управних уговора између⁶⁰:

- материјалноправних законских одредби о управним уговорима у различитим областима правног система,
- одредби Закона о општем управном поступку, и
- одредби Закона о облигационим односима.

Управо Закон о облигационим односима упућује на сходну примену у управном материјалу и другим законима. На пример, општи режим грађанскоправне одговорности за штету у нашем правном систему је успостављен Законом о облигационим односима, с тим да Закон о облигационим односима не важи као основни (системски) закон у вези са одговорношћу државе за штету. Наиме, Закон о облигационим односима не регулише одговорност државе за штету на општи начин, осим што обухвата специфичне случајеве одговорности, укључујући одговорност за штету узроковану терористичким актима,

⁶⁰ Прица, М. (2020) *Уговор и управни уговор као правни институти*, "Право и мултидисциплинарност": зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, 189-231.

јавним демонстрацијама и манифестацијама, када је обавеза накнаде штете на држави. Стога, правни режими одговорности државе за штету у нашем важећем правном поретку имају посебне законске основе, које се примењују као сходна примена у питањима која нису регулисана посебним правним режимима одговорности државе за штету. Као пример сходне примене може се навести упућивање Закона о управним споровима на сродну примену Закона о парничном поступку у управном поступку (управном спору). У описаним примерима, сходна примена значи примену општег закона у складу са природом односа између правила правног поступка и материје правног уређивања, уз искључење могућности супсидијарне примене општег закона која би подразумевала примену општег закона у целости - у свим питањима која нису регулисана другим системским законом.⁶¹

Са друге стране, Закон о општем управном поступку као општи закон може бити примењен према многобројним посебним законима у режиму непосредне, супсидијарне и сходне примене својих одредби. Прво, Закон о општем управном поступку се примењује непосредно и у потпуности као процесни закон када нема процесних одредби у релевантном материјалноправном закону. У овом сценарију, Закон о општем управном поступку је једини процесни закон који се користи за решавање правних предмета. То представља једну ситуацију. Друга ситуација подразумева да је посебан закон упутио на примену Закона о општем управном поступку, који, осим материјалноправних, садржи и процесне норме. У овом другом случају, неопходно је утврдити критеријум за уређивање односа између процесних одредби посебних закона и одредби Закона о општем управном поступку као општег закона.

Важећи Закон о општем управном поступку ("Сл. гласник РС" бр. 18/2016) има карактер општег процесног закона са непосредном применом у управној материји, где овај закон прецизира основ за доношење посебних закона. Конкретно, овај закон се примењује у поступању у свим управним стварима, а питања управног поступка могу бити уређена посебним законом само ако је то неопходно у одређеним управним областима, уз усклађивање са основним принципима утврђеним овим законом и без смањења нивоа заштите права и правних интереса странака гарантованих овим законом.

⁶¹ Прица, М. (2021) *Супсидијарна и сходна примена Закона о општем управном поступку*. Зборник радова Правног факултета у Нишу, стр. 100-101. Доступно на: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2021/0350-85012191097P.pdf>, [25.10.2023.]

То значи да важећи Закон о општем управном поступку прописује режим правне надређености општег закона над посебним законима. С једне стране, одатле произлази да важећи Закон о општем управном поступку предвиђа примену својих одредби у вези са свим управним стварима, што значи да је начин примене овог закона као општег закона условљен одређивањем појма управне ствари у односу на правне предмете који се правно уређују издавањем индивидуалних правних аката.

Друго, важећи Закон о општем управном поступку очигледно има у виду непосредну примену својих одредби у вези са општим правним принципима и гарантованим степеном правне заштите, и супсидијарну примену својих одредби на сва питања која нису уређена посебним законом. Међутим, ово не одражава правну стварност разноликих материјала који се уређују законима у правном систему Републике Србије.⁶²

⁶² Прица, М. (2021) *Супсидијарна и сходна примена Закона о општем управном поступку*. Зборник радова Правног факултета у Нишу, стр. 101. Доступно на: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2021/0350-85012191097P.pdf>, [25.10.2023.]

ЗАКЉУЧАК

Процес стицања држављанства захтева испуњавање одређених услова и подношење различитих документација, као што су лични подаци, докази о боравку и захтев у одговарајућој писаној форми. Такође, постоје и посебни услови за децу и старатеље, што захтева додатне поступке и преговоре са надлежним институцијама.

У закључку, истраживање поступка стицања држављанства у контексту Европске уније и бивших република Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) указује на сложену и динамичну природу овог процеса. Стицање држављанства је питање од изузетне важности како за појединце тако и за друштва у целини, а начини на које се овај процес регулише и примењује варирају у складу са специфичностима сваке земље.

У контексту Европске уније, процес стицања држављанства често има дубоке импликације на слободу кретања, економске могућности и културну разноликост унутар чланица ЕУ. Отварање граница и олакшавање поступка стицања држављанства често рефлектује тежње ка дубљој интеграцији унутар ЕУ, али и изазове везане за идентитет и културу. У ЕУ, слобода кретања и могућност стицања држављанства у другим чланицама ЕУ често представљају привлачне опције за грађане. Ова динамика изискује пажњу и координацију између чланица ЕУ како би се очувала равнотежа између индивидуалних права грађана и суверенитета држава чланица.

С друге стране, бивше републике СФРЈ суочавају се с изазовима везаним за дефинисање и регулисање држављанства у пост-југословенском контексту. Комплексне етничке и територијалне промене током распада СФРЈ створиле су питања држављанства која и даље изазивају спорове и тензије у региону. Бивше републике СФРЈ су се суочиле са компликованим питањима држављанства након распада федерације. Промене у законодавству, као и променљиви политички контексти, довели су до различитих приступа и режима стицања држављанства у овим земљама. Ови процеси су често пратили етничке и националне тензије, стварајући додатне изазове за очување мира и стабилности у региону.

Процес стицања држављанства представља сложено и често контроверзно питање у контексту Европске уније и бивших република СФРЈ. Разумевање различитих аспеката овог процеса, укључујући законодавне оквире, социјалне и културне импликације, од суштинског је значаја за решавање многих изазова са којима се ове земље суочавају. Заједнички напор, уз поштовање основних вредности као што су правда, равноправност и мултикултурализам, може допринети стварању инклузивнијих и одрживијих друштава у овим регионима и унутар Европске уније.

Током процеса стицања држављанства, власти Републике Србије врше детаљну проверу поднесених захтева и документације, укључујући и обавезне прегледе безбедности. Ово је значајно како би се осигурао поштовање закона и интереса државе, као и заштита права и сигурности нових држављана.

Услед комплексности процеса, важно је да се потенцијални будући држављани добро информишу и преузму све потребне кораке. Јавне институције и службе треба да буду приступачне и помажу грађанима да успешно пређу препреке и заврше поступак стицања држављанства.

Поступак стицања држављанства у Републици Србији је важан процес који има дубоке правне, социјалне и идентитетске импликације за лица која теже да постану држављани Србије. Ова тема открива богатство законске регулативе и процедура које су обликовале правила за стицање држављанства у земљи.

Србија, као мултиетничка и мултикултурална држава, има процедуре које омогућавају стицање држављанства на основу рожења на њеној територији, потомства, брака српских држављана, као и кроз поступак натурализације. Поступак стицања држављанства подлеже одређеним законским условима и процедурама које морају бити испуњени од стране апликаната.

Ускладити ове процедуре са законима и правилним извршењем је од суштинског значаја како би се осигурало поштовање права и обавеза свих укључених страна. Ова тема оставља отворена питања која захтевају посвећеност унапређењу поступака стицања држављанства, како би они били што приступачнији и ефикаснији за све.

Укупно гледано, процес стицања држављанства у Републици Србији представља значајан корак за лица која желе да постану држављани Србије. Ово је поступак који захтева време, стручност и пажњу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Arrighi, J. T., Bauböck, R., Collyer, M., Hutcheson, D., Moraru, M., Khadar, L., Shaw, J. (2013) *Franchise and electoral participation of third country citizens residing in EU and of EU citizens residing in third countries*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament.
2. Article 1 to the European Convention on Nationality, E.T.S. No. 166.
3. Acquiring Croatian Citizenship. Доступно на: <https://gov.hr/en/acquiring-croatian-citizenship/460>, [08.09.2023.]
4. Belamy, R. (2014) *Citizenship: Historical Development of*. Доступно на: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/35878/Bellamy_Citizenship_history.pdf, [05.05.2023.]
5. Бордаш Б. (2005) Вредности грађанства Европске уније: Право на слободно кретање и боравак и забрана дискриминације, *Правни живот*, број 12, Београд, стр. 541–564.
6. Бордаш Б. (2006) Правни положај држављана трећих земаља у Европској унији (други део), *Гласник Адвокатске коморе Војводине, Часопис за правну теорију и праксу*, вол. 78, број 6, Нови Сад, стр. 319–350.
7. Vosniak, L. (2006) *The Citizen, and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. Princeton.
8. Васиљевић Ј. (2011), Кључни елементи трансформације режима држављанства у Србији од 1990. године, *Филозофија и друштво*, вол. 22, број 4, Београд, стр. 63–82.
9. Vink, M.P., G.-R. de Groot and C. Luk. (2016) *MACIMIDE global dual citizenship database*. Maastricht University.
10. Гавриловски З. (2002) *Country Profile on the situation of Refugees and Citizenship Applicants in the Republic of Macedonia*, Civil Society Resource Centre.
11. Global Database on Modes of Acquisition of Citizenship, GLOBALCIT.

12. Дамјановић, Д. (2015) *Citizenship in Bosnia and Herzegovina: Legal Institutions and a point of attachment*. Универзитет Источно Сарајево, Правни факултет.
13. Димитријевић В. (2000) *Може ли се држава-нација на Балкану помирити са својим грађанима?: однос према држављанству и људским правима у балканским земљама*, Увод у мировне студије, Београд, стр. 49–62.
14. Dumbrava, C. (2014) *Nationality, Citizenship and Ethno-Cultural Belonging: Preferential Membership Policies in Europe*, Palgrave Macmillan.
15. European Parliament (2018) Acquisition and loss of citizenship in EU Member States Key trends and issues. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI\(2018\)625116_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI(2018)625116_EN.pdf), [06.09.2023.]
16. Јовић, Р. (2018) *Управноправни аспекти држављанства у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини (са освртом и на друге бивше југословенске Републике)*. Београд: Правни факултет.
17. Joppke, C. (2008) Comparative Citizenship: A Restrictive Turn in Europe? *Law & Ethics of Human Rights*, 2(1).
18. Каличанин, Ј. (2018) *СТИЦАЊЕ ДРЖАВЉАНСТВА ПРИЈЕМОМ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ*. Ниш: Правни факултет, мастер рад.
19. Koska, V. (2015) *The evolution of the Croatian citizenship regime: from independence to EU integration*. University of Edinburgh, School of Law. The Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia (CITSEE). Доступно на: https://www.law.ed.ac.uk/sites/default/files/2020-02/325_theevolutionofthecroatiancitizenshipregimefromindependencetoeuintegration.pdf, [08.09.2023.]
20. Law on Citizenship of Bosnia and Herzegovina (LCBiH), Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, No. 4/97, 13/99, 41/02, 6/03, 14/03, 82/05, 43/09, 76/09.
21. Лилић, С. (2009) *Управно право и управно процесно право*. Београд.
22. Медар-Тања, И. (2010) *Избрисано становништво у Словенији, Територијални аспекти развоја Србије и суседних земаља: међународни научни скуп*, Београд, стр. 225–231.

23. Милетић, С. (2005), 'Закон о држављанству Републике Србије: са коментарима и прилозима' OfficialGazete.
24. Милков, Д. (2003) *Управно право II(управна делатност)*. Нови Сад.
25. ОбреновићЖ., ТркуљаС. (1988)*Управноправо – областунутрашњихпослова*, Београд.
26. Oppenheim s International Law 857 (Robert Jennings & Arthur Watts eds., 9th ed. 1992).
27. Росок, J. G. A. (1995) 'The Ideal of Citizenship Since Classical Times', in R Beiner, (ed.), *Theorizing Citizenship*, SUNY Press, 1995, pp. 29-52 Skinner, Q. (1998) *Liberty Before Liberalism*. Cambridge University Press, Cambridge.
28. Прица, М. (2020) *Уговор и управни уговор као правни институти, "Право и мултидисциплинарност"*: зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, 189-231.
29. Прица, М. (2021) *Супсидијарна и сходна примена Закона о општем управном поступку*. Зборник радова Правног факултета у Нишу. Доступно на: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2021/0350-85012191097P.pdf>, [25.10.2023.]
30. Rava, N. (2010) *Serbia: Elusive Citizenship in an Elusive Nation-State. Working paper, European Research Council*. University of Edinburgh, School of Law.
31. Радивојевић, З. Кнежевић-Предић, В. (2008). *Институције ЕУ*. Ниш.
32. Службени гласник Републике Србије", бр. 90/07.
33. Стојановић, Б., Ивановић, А. (2019) *Право на држављанство као људско право – на примеру избеглица у Републици Србији, решења de lege de и lege ferenda. Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, Vol XXXVIII/2: 87-105.
34. The Definition of Citizenship. Доступно на: https://brill.com/display/book/9789004479517/B9789004479517_s005.xml, [06.05.2023.]
35. The Electoral Commission (2006) *Compulsory voting around the world*. European Parliament.
36. Закон о држављанству Републике Србије. Сл. Гласник РС, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018.

37. Уговор о двојном држављанству између СРЈ и БиХ „Сл. лист СР“, Међународни уговори број 2/03, 15. мај 2003. године.
38. Фира А. (1993) *Енциклопедија уставног права бивших југословенских земаља*, том 1, Агенција Мир и ИП Цветник, Нови Сад, стр. 118–119.
39. How to get Montenegro citizenship and passport – learn all about it. Доступно на: <https://www.portomontenegro.com/blog/how-to-get-montenegro-citizenship-and-passport/>, [08.09.2023.]
40. Citizenship. Доступно на: <https://www.gov.si/en/topics/citizenship/>, [12.09.2023.]
41. Citizenship. Доступно на: <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/keps106.pdf>, [07.05.2023.]
42. Шантић А. (2004) Државни суверенитет и држављанство као ограничавајући фактори слободе уласка, кретања и боравка страних држављана, *Правнамисао*, година XXXV, број 11-12, Сарајево, стр. 23–28.
43. Weis, P. (1979) *Nationality and Statelessness in International Law* 4-5.

САЖЕТАК

Поступак стицања држављанства представља важан аспект правних и административних процедура у многим земљама. Ова тема обухвата правила и процедуре које грађани и страни грађани морају следити како би постали држављани одређене земље. Поступак стицања држављанства може варирати од једне земље до друге и укључује различите захтеве, као што су резиденцијални периоди, знање језика, и законске услове. Ова тема такође истражује различите мотивације и разлоге за стицање држављанства, укључујући економске, социјалне и политичке аспекте. У апстрактну се разматрају и предности и изазови који су повезани са поступком стицања држављанства, као и друштвени и правни аспекти ове теме. Поступак стицања држављанства представља значајан процес у савременом свету. Посебан акценат стављен је на Србију и њене законске и административне прописе који регулишу овај процес. Уз то, истражује се и утицај стицања држављанства на појединца и друштво, укључујући права и обавезе које произилазе из новог држављанства.

Кључне речи: Држављанство, правни институт, СФРЈ

ABSTRACT

The process of acquiring citizenship

The process of acquiring citizenship is an important aspect of legal and administrative procedures in many countries. This topic covers the rules and procedures that citizens and foreign nationals must follow in order to become citizens of a particular country. The process of acquiring citizenship can vary from one country to another and includes different requirements, such as residency periods, language skills, and legal requirements. This theme also explores the various motivations and reasons for acquiring citizenship, including economic, social, and political aspects. The abstract discusses both the advantages and challenges associated with the process of acquiring citizenship, as well as the social and legal aspects of this topic. The process of acquiring citizenship is a significant process in the modern world. Special emphasis was placed on Serbia and its legal and administrative regulations that regulate this process. In addition, the impact of acquiring citizenship on the individual and society is also explored, including the rights and obligations arising from the new citizenship.

Keywords: Citizenship, law institute, SFRY

БИОГРАФИЈА

Рођена сам у Крушевцу, 29. септембра 1998. године. Основну и средњу школу завршила сам у Крушевцу. Након завршетка средње школе уписала сам основне академске студије на Универзитету у Београду, на смеру Менаџер безбедности. По завршетку основних студија, запослила сам се у фирми ВР Consulting Project д.о.о., као Асистент менаџера за превентивни инжењеринг, где сам радила око 6 месеци а након тога запослила сам се у фирми Ламбда инжењеринг д.о.о. Београд, где радим као Пословни секретар и лични асистент. Године 2022. уписала сам мастер студије на Универзитету у Нишу, на смеру Унутрашњи послови.

Захваљујем се свом ментору проф. др. Милошу Прици на свим сугестијама и одличној сарадњи.

Највећу захвалност дугујем мојој породици која је увек била ту за мене и која је подржала сваку моју одлуку и жељу за усавршавањем и стварањем боље будућности.